

Masarykova univerzita
Pedagogická fakulta
Katedra historie

**Reflexe Maastrichtské, Amsterdamské a Niceské smlouvy v
českém tisku**

(bakalářská diplomová práce)

Petr Svoboda

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Vaculík, CSc.

Brno 2008

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a jen na základě použitých pramenů a literatury.

Podpis _____

Poděkování: Chtěl bych touto cestou vyjádřit poděkování osobám, bez jejichž přispění by tato práce nemohla vzniknout. Jmenovitě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce, doc. PhDr. Jaroslavu Vaculíkovi, CSc., za cenné připomínky k formální i obsahové stránce této práce a v neposlední řadě slečně Šubrtové, za korekturu mých domněnek a úsudků.

Anotace

Tato bakalářská práce „Reflexe Maastrichtské, Amsterdamské a Niceské smlouvy v českém tisku“ si klade za cíl seznámit čtenáře s reakcemi českého tisku na dění v Evropské unii při projednávání těchto důležitých dokumentů, se zaměřením na jejich specifika.

Annotation

This bachelor thesis „Reflections of the czech press on Maastricht, Amsterdam and Nice treaty“ proposes to introduce the czech press' reaction to their negotiations in EU and is mainly focused on their specific.

Klíčová slova: ratifikace, Evropská unie, Maastrichtská smlouva, Amsterdamská smlouva, Niceská smlouva, česká periodika.

Keywords: ratification, European Union, Maastricht treaty, Amsterdam treaty, Nice treaty, czech press.

Obsah

Úvod	6
1. Vznik společenství	8
2. Dánsko a Evropa	11
3. Český tisk	16
4. Maastrichtská smlouva a její odraz v tisku	17
5. Reflexe problematiky ratifikace Maastrichtské dohody v Dánsku	21
6. Vnímání Amsterdamské smlouvy českými periodiky	26
7. Pohled na Niceskou smlouvu českými periodiky	29
Závěr	34
Seznam periodik, dokumentů a literatury	38

Úvod

V kontrastu s historickým vývojem starého kontinentu plného konfliktů a územních bojů je druhá polovina dvacátého století obdobím cesty k míru a vzájemné kooperaci. Symbolem tohoto směřování je Evropská unie, jakožto sdružení demokratických států usilujících o stejný cíl. Jak se ovšem ukázalo, postupovat k vytyčenému vrcholu ekonomické a politické prosperity není vůbec úkol snadný a bezproblémový. Bylo potřeba mnoha kompromisů a opakovaných vyjednávání, aby se z počáteční „šestky“ stal dnešní kolos čítající dvacet sedm participantů. I Česká republika, dnes suverénní člen Evropské unie, nemohla a nechtěla po pádu komunistického režimu stagnovat. Čelní představitelé našeho státu si byli vědomi, že by pasivita v integračním procesu znamenala závažnou a nevratnou izolaci. Počátkem devadesátých let se započal proces mnoha převratných změn. V rámci Evropských společenství se jednalo o čtvrtém, tzv. severním rozšíření. Mnohem důležitějším byla ale vnitřní reforma Evropských společenství na Evropskou unii. Tato změna byla uskutečněna díky Maastrichtské dohodě, která byla zcela zásadní pro dosavadní vývoj Evropských společenství a proto průběh jejího vstupování v platnost probíhal s velkými komplikacemi, a to zejména v Dánsku. Způsob, jakým se Dánové k ratifikaci této smlouvy postavili jsem se snažil nastínit v předkládané práci tak, jak ho mohli vnímat čtenáři na počátku devadesátých let u nás. Je zde uvedena jen ratifikační peripetie v případě Maastrichtu a Dánska, protože to bylo důležitou součástí celého schvalovacího procesu tohoto dokumentu. V době jednání o Smlouvě o Evropské unii se v našem státě řešilo dělení Československa na Českou a Slovenskou republiku a také asociační dohody s Evropskými společenstvími, takže by se mohlo zdát, že problematika Maastrichtu nebyla až tak reflektovaná. Ovšem opak se ukázal pravdou. Dalším momentem, který chci v této práci zviditelnit, je vnímání Amsterodamské smlouvy, jejíž hlavní význam tkví v tom, že reviduje právě Maastricht a také zakládající Římské smlouvy. Poslední právní akt, kterému se budu věnovat je tzv. Niceská smlouva. Tato také pozměňuje Smlouvu o Evropské unii a některé další dokumenty. Dva posledně jmenované akty byly akceptovány veřejností v Dánsku bez větších obtíží, čemuž odpovídá i absentující odraz této skutečnosti v našem tisku. Proto jsem spíše reflektoval zmínky o těchto

aktech jako takových. Aby byl pro čtenáře srozumitelnější postoj Dánska v případě Maastrichtu, stručně uvádím historii této země ve vztahu k ES/EU na počátku této práce. Nicméně stěžejním tématem je otázka, jak byla česká veřejnost o těchto událostech informována a do jaké míry byly podávány informace relevantní.

1. Vznik společenství

Téměř přesně pět let po bezpodmínečné kapitulaci Třetí říše, 9. května 1950, vyhlásil francouzský politik Robert Schuman¹ plán, který je považován za počátek výstavby společenství evropských států. Zástupci Německa, Francie, Belgie, Itálie, Lucemburska a Nizozemí dne 18. dubna 1951 v Paříži podepsali první ze smluv o evropském společenství. Pařížská smlouva uvedla v život Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)². Dozor nad společenstvím byl svěřen Vysokému úřadu a zvláštní Radě ministrů.

Dne 25. března 1957 byly v Římě podepsány další dvě smlouvy, které měly obrovský význam pro celou Evropu. Na základě první ze smluv vzniklo Evropské společenství pro atomovou energii³. Druhá smlouva přivedla v život nejdůležitější ze společenství, Evropské hospodářské společenství (EHS)⁴.

Všechny tři smlouvy, označované jako sjednocující, se staly základem spolupráce demokratických kapitalistických států Evropy. Na těchto smlouvách později vznikla Evropská unie, která se stala jednotou ekonomickou i politickou, garantem míru, blahobytu a prosperity všech členských zemí.⁵

Na počátku šedesátých let poznamenalo vývoj Společenství napětí v mezinárodní bezpečnostní politice, jež se nejdramatičtěji projevovalo ve vztazích mezi SSSR a USA.⁶ Tato politická krize, jež byla vyvolána roku 1965 francouzskou politickou reprezentací, upozornila na základní konfliktní linii evropského integračního

¹ Robert Schuman – Pocházel z Lucemburska, ale přijal francouzské občanství. V letech 1919 – 1940 a 1945 – 1962 byl poslancem Národního shromáždění. Za druhé světové války se zapojil do odbojového hnutí a po osvobození Francie se stal ministrem zahraničí. V této funkci v květnu 1952 vyhlásil plán na politické a ekonomické sjednocení Evropy, který byl později nazván jeho jménem. Podle něho mělo být sjednocení a francouzsko-německá spolupráce nejlepším způsobem předcházení vojenským konfliktům. Realizace jeho plánu demokratickými zeměmi dala vzniknout v roce 1952 Evropskému společenství uhlí a oceli a v roce 1957 Evropskému hospodářskému společenství.

² European Coal and Steel Community, ECSC – vytvořilo společný trh pro produkty těžebního a metalurgického průmyslu. Regulovalo produkci a výstavbu a v této oblasti, dbalo o racionální těžbu surovin. Pařížská smlouva z dubna 1951 (ratifikována v červenci 1952) měla platnost 50 let, její zásady a vytvořené instituce byly v roce 1967 převzaty Evropským společenstvím a následně Evropskou unií.

³ Euratom – si vytyčil za úkol rozvoj výzkumu mírového využití atomové energie, dohled nad průmyslovými investicemi a vytváření společných bezpečnostních norem.

⁴ European Economic Community, EEC – cílem tohoto uskupení je navzájem propojovat národní hospodářství jednotlivých členských států. Zakládající členové: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Spolková republika Německo.

⁵ PANFIL, T.: Evropská unie. Havlíčkův Brod 2003, s. 12 – 13.

⁶ Kromě Berlínské a Karibské krize byly vztahy Východu a Západu poznamenány sestřelením amerického špionážního letadla U-2 nad ruským územím v květnu 1960. Vztahy rovněž ovlivnila úspěšná zkouška mezikontinentální rakety 26. 8. 1957, vypuštění umělé družice Sputnik 4. 10. 1957 a první let člověka do vesmíru na stanici Vostok 12. 4. 1961, což na Západě vzbudilo obavy z raketové převahy SSSR.

procesu, kterou bylo napětí mezi dvěma koncepcemi, a to sice mezinárodního a nadnárodního postupu.⁷

Přes všechny problémy, do nichž se v šedesátých letech integrační proces dostal, bylo možno konstatovat, že základní cíl, kterým bylo vytvoření celní unie, byl realizován.⁸

Za vyvrcholení dlouhodobého úsilí o reformu ES je v jistém smyslu možno považovat rok 1985. Dne 7. ledna 1985 se ujala funkce nová Komise vedená Jacquesem Delorem.⁹ Delors byl přesvědčen o nutnosti posílit nadnárodní rozměr Společenství, protože podle jeho názoru pouze supranacionalita¹⁰ byla zárukou úspěšného vytvoření politické unie. Hlavním cílem stále zůstávalo vybudování společného trhu, v čemž Delors viděl nezbytnost pro jakýkoliv integrační posun, a proto se pro Komisi stalo splnění tohoto úkolu prioritou.

Ambiciózní plán na dokončení společného trhu se u členských zemí ES těšil všeobecné podpoře. Podobnou konsensuální podporu však už neměly nově vymezené projekty sociální Evropy, rozvoje prozatím mezivládně koncipovaného Schengenského systému a konečně ani HMU.¹¹ Nejednotnost v otázce dalšího směřování Společenství se dále prohloubila událostmi navazujícími na rozpad bipolárního světa symbolicky vyjádřený pádem Berlínské zdi 9. listopadu 1989. Změna politické situace v Evropě po rozpadu komunistického systému¹² vedla mj. k jednání o sjednocení Německa. Vzhledem k tomu, že další rozvoj integrace ať už

⁷ FIALA, P., PITROVÁ, M.: Evropská unie. Brno 2003, s. 89.

⁸ Tamtéž, s. 93.

⁹ Jacques Delors (20. července 1925 Paříž) je francouzský ekonom a politik, který byl v letech 1985–1995 předsedou Evropské komise. Během svého předsednictví Delors vedl důležité reformy rozpočtu a položil tím důležité základy k uvedení jednotné měny. Delors byl členem francouzské socialistické strany (Parti socialiste), jejíž členové se snažili ho přimět k tomu, aby se ucházel o post francouzského prezidenta, protože si mysleli, že by měl mnohem větší šanci vyhrát volby než Lionel Jospin, který byl posléze poražen Jacquesem Chiracem.

¹⁰ Supranacionalita (nadstátnost) - Evropská společenství jsou vybudována na principu nadstátnosti (supranacionality). Je to princip naprosto nový, dosud nerealizovaný, neboť je v protikladu s nejobecnější základní zásadou mezinárodního práva - zásadou svrchované rovnosti států. Tradiční (a všude jinde dosud uplatňované pojetí) je to, že svrchovaný stát stojí na vrcholu hierarchie všech subjektů. V právu mezinárodním to znamená, že neexistuje žádná moc nadřazená státu - stát není nikomu podřízen, spolu s ostatními státy tvoří mezinárodní právo, které je pak pro něj závazné. Stát sám rozhoduje o svém osudu a meze jeho svrchovanosti jsou dány pouze stejnou svrchovaností států jiných, kterou nesmí narušovat. Ve vnitrostátním měřítku svrchovanost znamená, že státní moc je výlučná a nezávislá na jakékoli jiné moci uvnitř státu, a je všem vnitrostátním subjektům nadřazena. Jedině stát tvoří a sankcionuje právo ve smyslu práva státního, uplatňovaného na jeho území.

¹¹ Hospodářská a měnová unie (HMU) je proces harmonizace hospodářských a měnových politik členských států Unie s výhledem na zavedení jednotné měny, eura. Byla tématem jedné ze dvou mezivládních konferencí, které uzavřely svá jednání v Maastrichtu v prosinci 1991.

¹² Formálně došlo k ukončení studené války na jednání Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě 19. – 21. listopadu 1990, kde 34 evropských států podepsalo tzv. Pařížskou chartu za novou Evropu, v níž se země Varšavské smlouvy a NATO dále nepovažovaly za nepřátelské strany.

v ekonomickém, nebo v politickém rozměru překračoval rámeček zakládajících smluv, bylo nezbytné přistoupit k jejich revizi. Nástrojem revize se měla i v tomto případě stát mezivládní konference.¹³

ES znovu stálo před požadavkem zaujmout společný zahraničně-politický postoj a aplikovat jej také v oblasti mezinárodních vztahů. Potřeba politického sjednocení vycházejícího z úzké zahraničně-politické spolupráce se proto pro řadu zemí stala stejně důležitou, jako společná evropská měna.¹⁴

První iniciativní krok učinila belgická vláda, jejíž memorandum z 20. března 1990 navrhlo posílení institucionálního aparátu (většinová volba Rady, předsedu Komise bude do funkce uvádět Parlament, který obdrží legislativní pravomoci) a rozvíjení spolupráce v zahraniční politice rozšířené o otázky bezpečnosti. Větší odezvu měla francouzsko – německá iniciativa z 19. dubna. Prezident Mitterrand a kancléř Kohl navrhli svolání mezivládní konference o politické Unii, na níž by se jednalo o čtyřech návrzích. Prvním bylo „posílení demokratické jednoty Unie“, po kterém volalo Německo a Evropský parlament. Dále šlo o „zvýšení účinnosti institucí“, a to především na základě většinových rozhodnutí Rady ministrů. Třetím námětem bylo „zajištění jednoty a soudržnosti postupu Unie v ekonomické, měnové a politické oblasti“, jež měla vést k tomu, aby jednotlivé formy spolupráce a integrace v nejrůznějších oblastech byly pro občany čitelnější. Posledním námětem bylo „definovat a uvést v život společnou zahraniční a bezpečnostní politiku“, která se stala nezbytností v důsledku převratných změn v Evropě a nedostatečné politické spolupráce. O belgickém a francouzsko – německém návrhu jednala Evropská rada 28. dubna v Dublinu.¹⁵ Velmi kritická k němu byla M. Thatcherová.¹⁶

Delors varoval před vážnou krizí společenství, pokud by nástupci Thatcherové zaujali stejné stanovisko. John Major, který stanul v čele britského

¹³ Proti jejímu svolání se však postavila Velká Británie. Na summitu v Madridu konaném ve dnech 26. 27. června 1989 byla ovšem Velká Británie přehlasována a tím ztratila možnost zabránit svolání této konference.

¹⁴ FIALA, P., PITROVÁ, M.: c. d., s. 124 - 125.

¹⁵ GERBET, P.: Budování Evropy. Praha 2004, s. 323.

¹⁶ Britská premiérka považovala tuto koncepci za nesmyslnou, snažící se vtěsnat jednotlivé státy do nějakého kruhu společné evropské identity. Thatcherová byla ovšem ve svojí pozici osamocená. Dokonce i na domácí půdě se vidina obnovy ztraceného vnitropolitického postavení s pomocí Bruselu a jeho sociální politiky stala pro Labour Party důvodem k zaujetí přátelštějšího postavení vůči Evropským společenstvím. Na adresu měnové unie a Evropské centrální banky Thatcherová prohlásila, že takovýto systém by mohl fungovat jedině tehdy, pokud by vlády dvanácti suverénních států byly nahrazeny jedinou evropskou vládou. A v této souvislosti dodala: „Protože taková možnost neexistuje, nevidím žádný důvod pro prosazení Evropské ústřední banky.“ Vlastní ministerský kabinet, ale nakonec premiérku přinutil, aby souhlasila k připojení Británie k Evropskému měnovému mechanismu, tvořícímu součást Evropského měnového systému. Ovšem její prohlášení, že nikdy nebude souhlasit se zrušením britské libry, vyvolalo řetěz událostí vedoucích nakonec k jejímu politickému pádu v listopadu 1990.

konzervativního kabinetu, však byl od počátku příznivěji posuzován svými evropskými kolegy, mj. proto, že ve vztahu k Evropskému společenství používal přívětivější způsob vyjadřování. Důležitá byla i skutečnost, že měl nesporně lepší vztahy s kancléřem Kohlem, než jeho předchůdkyně.¹⁷

2. Dánsko a Evropa

Dánská zahraniční politika je již po půlstoletí nálepkována jako opatrnická. Ovšem z hlediska zkušeností malého, dlouhodobě neutrálního státu, který byl za druhé světové války zcela nečekaně napaden a okupován, je toto chování pochopitelné. Dánsko vstoupilo do NATO hned roku 1949, přičemž až do počátku šedesátých let mělo pověst „velmi rezervovaného“ člena. Dalo by se mluvit až o latentní neutralitě Dánska.

Od přelomu války a míru se dánské zájmy pohybovaly ve čtyřech základních okruzích, v rámci každého z nich Dánsko vidělo zajištění pouze části svých zájmů. Společné těžiště však nebylo možno nalézt. Prvním okruhem byla činnost Organizace spojených národů, po počátečním nadšeném očekávání se roku 1948 již jednoznačně projevil velmi omezený dosah této organizace. Druhý okruh představoval zájem na euroatlantickém zajištění bezpečnosti, zpředmětněný v NATO, toto přitom Dánsko chápalo po řadu let v první řadě jako umravňování Německa. Třetí okruh znamená „severská spolupráce, nadějně nastartovaná hned po válce. Společné hospodářské zájmy i společné zájmy bezpečnostní, stejně jako třeba kulturní spolupráce a společná sebe prezentace „Severu“ v Evropě a ve světě byly zjevné, ale ztroskotaly na neschopnosti dohodnout se na hlubším sladění zájmů severských států. Evropská hospodářská politika byla posledním okruhem. Úspěchy hospodářské integrace Šestky byly největším lákadlem ze všech severských států právě pro Dánsko, k tomu přibývaly obavy, že vývoj Šestky přinese ztrátu dosavadních dánských odbytišť v tomto prostoru. Nalézání rovnováhy bylo mimořádně obtížné, dalo by se říci, že dánský vstup do EHS byl důsledkem zhroucení dánských ideálů o severské spolupráci.

Když v roce 1958 vstoupily v platnost Římské smlouvy, Dánsko muselo definitivně zaujmout postoj k Evropskému hospodářskému společenství (EHS). Bylo

¹⁷ HÝBNEROVÁ, S.: Mezinárodní vztahy po roce 1945. Praha 1997, s. 155.

potřeba zvážit mnoho okolností, například, co si myslet o německé účasti v silném evropském společenství tak brzo po okupaci. Nejvýraznějším argumentem však byl dánský export. Rozdíl Dánska proti „jádro Evropy“ je v tom, že i malé státy od počátku hrají vlastní aktivní politiku a spatřují právě v evropské hospodářské (posléze i politické) integraci možnost seberealizace. Dánsko proti tomu přistupovalo k evropské integraci z hlediska přizpůsobení se vnějšímu vývoji jakožto vnějšímu tlaku, jak přijetí nutnosti, když není jiné cesty.¹⁸ Na jednu stranu mělo Dánsko zájem o vývozní možnosti skýtané v rámci EHS, na druhou stranu ale panovaly obavy, jak takový krok ovlivní dánský export mimo EHS, zvláště do Velké Británie, největšího odbytiště dánských zemědělských produktů. Proto Dánsko nejprve podporovalo britské snahy nahradit úzkou spolupráci v rámci EHS širší zónou volného obchodu zahrnující všechny země Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC). Toto se ovšem nepodařilo a místo toho okolní země založili roku 1960 Evropské sdružení volného obchodu.¹⁹ Dánsko do sdružení vstoupilo, ale EFTA bylo nouzové řešení. Zájem Dánů se nadále soustředil na vztah k EHS. Po třech letech marných pokusů získat na EHS vliv, požádalo Dánsko v roce 1961 spolu s Velkou Británií a Irskem o přijetí. Rok nato o členství v EHS požádalo Norsko. Jednání probíhala do ledna 1963, kdy ztroskotala na francouzském odporu proti britskému členství. V květnu 1967 byla žádost podána znovu, avšak jednání skončila pro anglicko-francouzské neshody opět fiaskem. Dánsko se poté jistou dobu orientovalo na severskou hospodářskou spolupráci a vyjednávalo organizaci s názvem²⁰ NORDEK²¹. I když bylo s vytvořením NORDEK spojeno mnoho technických problémů, které se řešily během roku 1970, bylo jasné, že realizace tohoto plánu nebude pokračovat. V témže roce byla jednání odložena. V tomto období se

¹⁸ GONĚC, V.: Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“. Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie. Brno 2002, s. 15 – 17.

¹⁹ Evropské sdružení volného obchodu (ESVO, EFTA – European Free Trade Association) je společenství čtyř evropských států, které vzniklo 3. května 1960 jako alternativa pro ty státy, které nebyly připojeny k Evropskému společenství (dnešní Evropská unie). Původní smlouva byla podepsána 4. ledna 1960 ve Stockholmu. Dnes jsou členy asociace Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko, z nichž tři (Island, Lichtenštejnsko, Norsko) jsou účastníky Evropského hospodářského prostoru. Členské státy ESVO společně uzavřely další smlouvy o volném obchodování s řadou zemí po celém světě. Původními členy byli Dánsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie. V roce 1961 se jako přidružený člen připojilo Finsko (plným členem se stalo v roce 1986), v roce 1970 se přičlenil Island. V roce 1973 se Dánsko a Velká Británie stali členy Evropského společenství, čímž přestali být členy EFTA. Portugalsko podobně přechází do ES v roce 1986. V roce 1991 do EFTA vstoupilo Lichtenštejnsko (do té doby jeho zájmy zastupovalo Švýcarsko). Konečně v roce 1995 z EFTA do ES přestoupili Rakousko, Švédsko a Finsko.

²⁰ BUSCK, S., HENNING, P.(eds.): Dějiny Dánska. Praha 2007, s. 279 – 280.

²¹ NORDEK – Severské hospodářské společenství, které mělo vzniknout na přání dánské vlády. Šlo o obdobu modelu Beneluxu v severských podmínkách, ale neshody mezi signatáři – Švédskem, Norskem, Dánskem a Finskem vedly k tomu, že projekt NORDEK nebyl realizován.

v Dánsku zformovalo veřejné mínění v tom smyslu, že ke členství v EHS neexistuje odpovídající alternativa.

Přístupová jednání byla otevřena v červnu 1970 a byla poměrně snadná a bezproblémová. Dánové se vyhnuli předložení dlouhé řady problémů na začátku jednání a akceptovali bez výhrad *acquis communautaire*. Referendum, které mělo o vstupu rozhodnout bylo naplánováno na 2. říjen 1972. Kampaň kolem referenda se zaměřila hlavně na ekonomické otázky a vyhnula se spekulacím ohledně dalšího vývoje ES k těsnější formě politické unie. Místo toho kladla důraz na dánskou účast v rozhodovacím procesu a na možnost uplatnění konečného práva veta. Vstup do ES podpořilo v referendu 63 % voličů a od 1. ledna 1973 se stalo Dánsko plnoprávným členem Společenství.

V souvislosti s přistoupením Dánska prožilo Společenství o patnáct let později jednu bezprecedentní záležitost. V Římských smlouvách nepředpokládaná možnost vystoupení nějakého členského státu či jeho části z ES byla nastolena 23. února 1982, kdy se Grónsko – samosprávné území Dánska – vyslovilo v referendu většinou hlasů proti setrvání v ES. Možnost takto rozhodnout se opírala o rozšířenou autonomii, kterou přiznalo Dánsko Grónsku v roce 1979.²² Krátce nato zahájila dánská vláda s ES jednání o podmínkách vystoupení Grónska, které vstoupilo v platnost 1. února 1985.²³

Pokusem o dobudování jednotného vnitřního trhu nabralo Evropské společenství dynamiku, kterou od šedesátých let nemělo, ale ještě před plánovaným završením – na přelomu let 1992 a 1993 – bylo jasné, že v praxi nebude možné tohoto cíle dosáhnout bezesbytku. Navíc mělo Evropské společenství stále větší problémy udržet krok s největšími globálními konkurenty, USA a Japonskem. Uvnitř ES sílilo sociální a politické napětí a po koordinaci mezi členskými zeměmi současně volalo rapidně rostoucí ohrožení životního prostředí. A v neposlední řadě panovala mezi evropskými politiky nejistota, jak se chovat vůči mocnému sjednocenému Německu. Aby nad německým obrem získali alespoň nějakou kontrolu, považovali evropští politici za žádoucí upevnit vzájemné vztahy.

V prosinci se členské státy Evropského společenství dohodly na Smlouvě o Evropské unii, známé také jako Maastrichtská smlouva, která přinesla další rozšíření

²² FIALA, P., PITROVÁ, M.: Rozšiřování ES/EU. Brno 2003, s. 51 – 54.

²³ Grónsko má od té doby statut zámořského území, bezcelní přístup ke společnému trhu a ES mu poskytuje finanční podporu. Jako kompenzaci poskytuje Grónsko ES právo rybolovu v jeho teritoriálních vodách.

spolupráce v rámci Evropského společenství. Jednalo se zejména o zavedení Hospodářské a monetární unie (EMU), která v rámci EHS měla přinést rozsáhlou spolupráci v oblasti hospodářské politiky. Hospodářská a monetární unie zahrnovala tři fáze, přičemž tou poslední mělo být nejpozději v roce 1999 zavedení jednotné měny spravované společnou evropskou centrální bankou. V souvislosti s tím měly státy zahájit závaznou spolupráci v oblasti veřejných rozpočtů. Evropské společenství se mělo v budoucnu jmenovat Evropská unie (EU), samozřejmě jen co členské státy přijmou Maastrichtskou smlouvu. To bylo ale nakonec těžší, než politici předpokládali, jelikož ve většině členských států měla unijní idea mnoho odpůrců. To platilo zejména o Dánsku.

Ačkoli se Dánsko zavázalo k uspořádání referenda před začleněním země do třetí fáze Hospodářské a monetární unie, a navíc se nemuselo zapojit do vojenské spolupráce dříve, než ji na vládní konferenci v roce 1996 schválí kabinet, narazila smlouva na tuhý odpor. Drtivá většina poslanců Folketingu²⁴ se vyslovila pro přijetí smlouvy, včetně sociálních demokratů a poslanců Radikální Venstre²⁵. Záporně se vyjádřila jen Strana pokroku a Socialistická lidová strana (SF).

K velkému překvapení, ale referendum dopadlo záporně. Proti smlouvě hlasovalo 50,7% oprávněných voličů. Dánsko tak Maastrichtskou smlouvu zamítlo. Dánské ne vyslalo do celého Evropského společenství vlnu zděšení a uvrhlo spolupráci do jedné z nejhlubších krizí v jeho dějinách. Klíčové země měly totiž obrovský zájem smlouvu zachránit, avšak přijmout ji navzdory odmítnutí jedné z členských zemí by bylo zásadním porušením dosavadní praxe. A dánské ne ke všemu zažehlo obdobný odpor v ostatních zemích. Ve Francii, kde byla smlouva také předložena k všelidovému hlasování, ji odsouhlasila jen těsná většina obyvatel. Na sklonku léta 1992 dospěla dánská politická garnitura k dohodě, která nesla název Národní kompromis (Det Nationale Kompromis). V dohodě stálo, že Dánsko Maastrichtskou smlouvu přijme, pokud mu nová jednání o smlouvě zaručí, že unijní občanství nenahradí občanství dánské, Dánsko se nezapojí do třetí fáze HMU, a nezavede tak společnou evropskou měnu, dále se nezapojí do společné obranné

²⁴ Dánský parlament - Folketing (www.folketinget.dk) - je jednokomorový a má 179 poslanců: 175 za vlastní Dánsko a po dvou za Grónsko a Faerské ostrovy. Volební období je čtyřleté.

²⁵ Strana středo-pravá. Hlavní principy politického programu: svoboda myšlení, svoboda jednotlivce, decentralizace, boj proti monopolům, samoregulační hospodářské mechanismy, zvyšování konkurenceschopnosti jednotlivce i dánského státu; to vše při zachování tradičního dánského příklonu k sociálnědemokratickým hodnotám (welfare). Na zahraničněpolitické scéně je strana důsledným zastáncem transatlantické vazby a intenzivní spolupráce s USA, dále pak dánského členství v NATO a pro-aktivní politiky v rámci EU.

politiky, ani se nestane členem obranné Západní unie²⁶, a konečně právní a policejní spolupráce se bude účastnit výhradně na bilaterálním základě, tedy formou spolupráce mezi suverénními státy. Kompromis byl podpořen i vládní koalicí a na následující schůzce EHS v Edinburghu v prosinci 1992 byly vyjednány zvláštní podmínky dánského členství v unii vycházející z Národního kompromisu a tato exkluzivní dánská verze unijní smlouvy byla v květnu 1993 předložena dánskému obyvatelstvu k referendu.

Tentokrát bylo proti jen 43,3 %. Po splnění tohoto poslední bodu Maastrichtské smlouvy už nestálo existenci Evropské unie nic v cestě a v listopadu 1993 se stala skutečností.²⁷ Právě díky Dánům a Maastrichtu si zastánci evropské integrace, ale i jeho odpůrci uvědomili, jak je evropská spolupráce křehká.

Po mezivládní konferenci ukončené na jaře 1997 byl v říjnu téhož roku představen nový návrh takzvané Amsterdamské smlouvy. Přestože nic převratného ve srovnání s dokumenty z Maastrichtu a Edinburghu nepřinášel, znovu se rozpoutala vzrušená debata a zavládla velká nejistota. Po celá devadesátá léta sílil mezi pravicovými voliči, kteří byli považováni za obhájce unijního procesu, odpor. Tento odpor pramenil z rozhořčení nad unijní byrokracií a z pochyb o ekonomických výhodách plynoucích z EU, ale také z obav o budoucnosti dánské výjimečnosti. V referendu o Amsterdamské smlouvě, které se konalo v koncem května 1997 se 55% voličů vyjádřilo pro ratifikaci smlouvy. Výsledek na první pohled připomínal předešlá všelidová hlasování, obyvatelstvo se dělilo do dvou takřka stejných táborů. Přesto ale frontová linie mezi odpůrci a příznivci už nevedla tak přímočaře jako dosud. Průzkumy veřejného mínění ukázaly, že mnohem více Dánů považuje integraci za nevyhnutelnou skutečnost, kterou je však potřeba usměrňovat.²⁸

²⁶ Tato je také známá jako Bruselský pakt.

²⁷ BUSCK, S., HENNING, P.(eds.): c. d., s. 295 – 297.

²⁸ Tamtéž, s. 297.

3. Český tisk

Je bezesporu na místě uvést, že sdělovací schopnosti českého tisku se mi jevily jako plně dostačující k výše uvedeným tématům. Co se mi zdálo nedostačující, byla, dle mého názoru, informovanost o principu smlouvy z Maastrichtu, respektive její důsledky. Ale o to více byla zmiňována problematičtá ratifikace této smlouvy a to zejména v Dánsku, čemuž také pro úplnost věnuji část práce. V případě smluv Amsterdamské a Niceské byla situace poněkud jiná. Zřejmě také proto, že čeští novináři mohli alespoň pět let sbírat zkušenosti ze západní Evropy, potažmo Evropské unie, a proto byly tyto články obsahově poměrně kvalitní. Co zde ale na druhou stranu chybělo, byla jakákoli zmínka o ratifikaci. Vzhledem k tomu, že v Dánsku už byl výsledek kladný a průběh hlasování relativně klidný, tak naši publicisté zřejmě nepokládali za důležité o tomto informovat. Kompenzují to zmínky o tom, oč tvůrcům těchto smlouvy šlo a v čem spočívá jejich hlavní význam. Pro tuto práci jsem použil také originály Smlouvy o EU, Amsterdamské a Niceské, přeložené do českého jazyka a doplnil je citacemi ze sekundární literatury. V případě Maastrichtské smlouvy šlo o překlad od Jarmily Soldánové, byť se nejedná o překlad oficiální.

Z periodik jsem se zaměřil především na *Lidové noviny*, deník *Právo* a *MF Dnes*, protože se jedná o nejčtenější tiskoviny. Z prvních tří jmenovaných periodik jsem také čerpal nejvíce. Dále pak na *Reflex* a *Respekt*. *Lidové noviny* podávají české laické veřejnosti relativně nejkomplexnější obraz o této události. Zaměřují se zejména na ratifikační peripetie, které Smlouvu o EU v Dánsku provázely, ale dovedl bych si zde představit nějaké komentáře ke vztahu Československo – ES, kterých bylo opravdu minimálně.

Deník *Právo* by bylo možno chápat jako periodikum středo-levicové a právě z důvodu objektivnosti jsem právě toto také používal. Je ale na místě podotknout, že rozdíly v prezentovaných informacích nebyly nijak výrazné. Schopnost jednotlivých novinářů objektivně přistupovat k daným faktům je možno lépe posuzovat u domácích událostí politického rázu. Dále pak *MF Dnes* byla do seznamu zařazena proto, že se jedná o jedno z nejfrekventovanějších periodik v zemi. Jeho obsahovou kvalitu je však nutno podrobit důkladné kritice.

Týdeník *Respekt* měl zřejmě co do obsahu článků k Lidovým novinám nejbližší. Bylo zjevné, že v tomto případě nešlo o jedno z hlavních periodik ve státě, ale o jistou alternativu a proto jeho reflexe se mohou leckomu zdát poněkud méně „kulantní“.

V případě *Reflexu* byla situace téměř identická. Jak už vyplývá z charakteru označení „společenský týdeník“ na úvodní straně, novinářům *Reflexu* nešlo jen o strohé vyjmenování politických událostí, ale články v něm jsou „čtivější“ a zabíhají mnohdy více do publicistiky, než do žurnalistiky.

Další periodika bych mohl zařadit do „skupiny pro odbornou veřejnost“. Spadají sem deník *Hospodářské noviny*, týdeník *Ekonom* a měsíčníky *Mezinárodní politika* a *Mezinárodní vztahy*. V rámci *Lidových novin* ještě vycházela příloha *Finanční listy*. Z těchto jsem použil články k tematice ratifikace jen sporadicky, protože se primárně nevyjadřovaly k problému. Je zřejmé, že cílová skupina čtenářů těchto posledně jmenovaných periodik upřednostňovala jiný druh informací. Šlo zde hlavně o komentáře k ekonomické stránce věci a hospodářské důsledky, které ze smluv vyplývaly pro zainteresované země.

Jako každá pronikavá společenská změna i průběh významných summitů, nebo ratifikace významných dohod, jsou předmětem intenzivních diskuzí ve všech zemích Evropského společenství. Aktivizovali se stoupenci i odpůrci Evropské unie a ratifikační proces neprobíhal bez potíží, alespoň počínaje Maastrichtskou dohodou.

4. Maastrichtská smlouva a její odraz v tisku

Následný vývoj vyústil dne 7. února 1992 v holandském městě Maastrichtu. Zde byla dvanácti představiteli zemí Evropských společenství podepsána Smlouva o Evropské unii a na ni navazujících 17 protokolů a 33 deklarácí. Texty maastrichtských dohod jsou výsledkem jednání, která byla zahájena v rámci mezivládních konferencí o ekonomické, politické a měnové unii, tyto byly ukončeny právě v Maastrichtu 11. prosince 1991.

Měsíčník *Mezinárodní politika* uvedl, že holandském městě Maastricht se ve dnech 9. – 10. prosince 1991 konala konference šéfů států a vlád Evropských

společenství. Konference se zabývala zásadní otázkou jak dále rozvíjet integrační proces v Evropě.²⁹

*„Dvoudenní setkání začalo 9. prosince přátelskými stisky rukou před agresivními stisky spouští a zlověstným blýskáním fleší. Jeho průběh se ničím nelišil od podobných setkání na nejvyšší úrovni. Došlo na vyhrožování i chlácholení, k separátním schůzkám i politickému vydírání“.*³⁰

Maastrichtské dohody jsou vyvrcholením dlouhotrvajícího úsilí o urychlení a prohloubení integračního procesu mezi členskými zeměmi Evropských společenství. Integrační proces nabyl komplexního charakteru, zahrnuje oblast ekonomickou, politickou, sociální, občanskou a institucionální.

Jak uvádí měsíčník Mezinárodní vztahy, tak podpis Maastrichtské smlouvy znamenal důležitý krok, který výrazně prohlubuje integraci členských zemí v politické a měnové oblasti.³¹

Nejvýrazněji pokročila integrace v ekonomické sféře, projekt ekonomické a měnové unie se společnou měnou a ústřední bankou měl být realizován do konce devadesátých let. Oblast politická zahrnuje jak politiku zahraniční a bezpečnostní, tak i politiku vnitřní. Dalším velmi významným momentem smlouvy je zavedení Evropského občanství.

*„Jednou ze změn, jež Maastricht přinese, bude občanství. Každý obyvatel členské země dvanáctky bude mít nejen občanství svého státu, ale bude se moci volně pohybovat po všech zemích unie, volit a být volen do zastupitelských orgánů tam, kde právě bydlí.“*³²

Maastrichtské dohody rozšířily integrační proces o oblast občanskou, zavádějí občanství Unie a výslovně odkazují na konvence Rady Evropy – Evropskou konvenci na ochranu lidských práv a základních svobod a Konvenci o statutu uprchlíků.

Zejména Francie a Německo usilovaly o zahrnutí imigračních, vízových a azylových záležitostí do textu smlouvy. Ovšem mínění ostatních států bylo poněkud odlišné a tento jejich záměr nebyl realizován. V případě migrační a azylové politiky, obsahuje maastrichtská dohoda několik změn proti dosavadnímu stavu. Co se týká

²⁹ HAD, M.: Maastricht – začátek nové etapy ve vývoji Evropských společenství, Mezinárodní politika, 1992, č. 2, s. 28.

³⁰ KLVANA T.: Vykolejení, Reflex, 1992, č. 6, s. 23.

³¹ PAVLÍK, P.: Trnitá cesta k Evropské monetární unii, Mezinárodní vztahy, 1992, č. 4, s. 76.

³² LANDOVSKÁ, H.: Maastricht vnese změny do Evropy, Rudé právo, 1993, 14. 10. 1993, s. 13.

azyly a migrace, je o nich ve smlouvě zmínka, jakožto o problematice společného zájmu.³³

Prohloubila se sociální dimenze integračního procesu. Zahrnuje nejen sociální politiku, ale i vytvoření Fondu solidarity na pomoc chudším členským státům Unie. Prohloubení integračního procesu si též vyžádalo institucionální úpravy, a to vznik nových institucí a upravení funkcí institucí stávajících. Mezi nejvýznamnější změny patří posílení postavení Evropského parlamentu.

Maastrichtské dohody tvoří tři druhy dokumentů – smlouva o Evropské unii, protokoly a deklaráce.

Smlouva o Evropské unii obsahuje jednak ustanovení, která doplňují a rozšiřují dosavadní smluvní systém Evropských společenství, tj. Smlouvu o Evropském hospodářském společenství, Smlouvu o Evropském společenství uhlí a oceli a Smlouvu o Evropském společenství atomové energie, jednak ustanovení nová, která se týkají společné zahraniční a bezpečnostní politiky, spolupráce v oblasti soudnictví a vnitřních věcí a občanství Unie. Zakotvuje princip subsidiarity³⁴, který byl v rámci Společenství rozvíjen od poloviny osmdesátých let.

„Ve Smlouvě o Evropské unii ze 7. února 1992 podepsané v Maastrichtu na základě dohod dosažených Evropskou radou je subsidiarita poprvé smluvně definována a stává se jedním z důležitých produktů západoevropské integrace.“³⁵

Protokoly se týkají otázek, které nebyly zahrnuty do Smlouvy o Evropské unii a jež účastnické státy považovaly za důležité speciálně upravit. Jde o statuty nově vytvářených institucí – Evropského systému ústředních bank, Evropské ústřední banky, Evropského měnového institutu.

³³ FREIOVÁ, M.: Evropská integrace a migrační problém, Mezinárodní politika, 1992, č. 9, s. 16.

³⁴ Subsidiarita – princip subsidiarity má zajistit, aby všechna opatření byla přijímána co nejbližší občanům, tedy na co nejnižším stupni správy, který umožňuje jejich realizace, nebo výkon. Jinými slovy, Unie nepřijme opatření (s výjimkou oblastí spadajících do její výlučné pravomoci), pokud je efektivnější učinit toto opatření na národní, regionální, nebo lokální úrovni. Princip subsidiarity je úzce svázán s principy proporcionality a nezbytnosti, které vyžadují, aby aktivity Unie nepřekročily rámec opatření nutných k realizaci cílů Smlouvy. Zasedání Evropské rady v Edinburghu v prosinci 1992 definovalo základní princip subsidiarity a přijalo směrnice k interpretaci článku 5 (dřívější článek 3b), který zakotvuje princip subsidiarity do Smlouvy o Evropské unii. Závěry zasedání byly shrnuty v deklaraci, která je dosud stále „základním kamenem“ principu subsidiarity. Amsterodamská smlouva převzala hlavní body deklarace a prostřednictvím Protokolu o použití principů subsidiarity a proporcionality (Protocol on the application of the principles of subsidiarity and proportionality) je přičlenila ke Smlouvě o založení Evropského společenství. Protokol kromě jiného zavádí systematickou analýzu dopadu legislativních návrhů na princip subsidiarity a tam, kde je to možné, doporučuje přijímat méně závazná opatření. Výbor regionů se obrátil na mezinárodní konferenci, která začala v únoru 2000, s žádostí, aby princip subsidiarity byl doplněn o formální uznání role orgánů na místní a regionální úrovni. Evropská komise pro Evropskou radu a Evropský parlament každoročně sestavují zprávu (Zlepšování zákonodárství – Better lawmaking), která sleduje pokrok při aplikaci principu subsidiarity.

³⁵ HAD, M.: Koncepce subsidiarity v ES. Mezinárodní politika, 1992, č. 9, s. 14.

Podle Maastrichtské smlouvy měl Evropský měnový ústav, který měl začít existovat v roce 1994, jako předchůdce budoucí Evropské ústřední banky, měl dohlížet na technickou přípravu bankovek ECU.³⁶ Počátek fungování Měnové unie byl stanoven na rok 1997, nejzazší termín pak byl rok 1999.³⁷

Dále pak jde o podrobnou úpravu některých specifických článků smlouvy, výjimky, či zvláštní úpravu pro některé členské země.³⁸ Sociální dimenzi Evropské unie upravuje protokol o sociální politice a protokol o ekonomické a sociální soudržnosti.

Deklarace zpřesňují a vysvětlují články smlouvy o Evropské unii, které by mohly vést k nejasnostem, či různému výkladu. Informují o záměrech členských zemí v různých oblastech a stanovují úkoly orgánům Evropských společenství. Zvláštní místo a význam mají deklarace o Západoevropské unii, o roli této organizace v jejích vztazích k Evropské unii a NATO.

„Dlouhá desetiletí byla Společenství protagonistou západních zájmů západní Evropy, pod názvem evropské integrace se uskutečňovala integrace západoevropská. Z různých prohlášení poslední doby také plyne, že ES považují západní Evropu v neširším slova smyslu za základnu evropské identity...“³⁹

Maastrichtské dohody jsou významným krokem v procesu sjednocování dvanácti členských zemí Evropských společenství a dokladem růstu jejich vzájemné závislosti. Vytvářejí podmínky, které prakticky vylučují vznik mezistátních sporů a konfliktů, které vedly v Evropě k dvěma světovým válkám. Byly začátkem nové etapy ve vývoji Evropských společenství a výrazem úsilí, aby integrovaná Evropa vystupovala jako mocnost schopná soutěžit se Severní Amerikou a Asií. Členské země Unie si vytvářejí smluvní předpoklady pro dosahování vyšších efektů všeho druhu včetně dynamiky rozvoje oproti ostatním evropským zemím. I když členství v Evropské unii je otevřeno všem evropským státům, podmínky členství se značně zpřísnily.

³⁶ Zkratka pro Evropskou měnovou jednotku.

³⁷ MÁDR, M.: Připravují se evropské bankovky. Rudé právo, 1993, 26. 3. 1993, s. 29.

³⁸ Velkou Británii, Francii, Dánsko, Portugalsko. Velmi důležitý je protokol, zajišťující V. Británii zvláštní statut ve vztahu k měnové unii a k Sociální chartě.

³⁹ JAKŠ, J.: Evropská společenství na cestě k měnové, hospodářské a politické unii. Mezinárodní vztahy, 1992, č. 3, s. 64.

Měsíčník Mezinárodní vztahy také uvedl, že kritéria, která byla stanovena pro vstup zemí střední a východní Evropy byla zpřísněna a jejich význam byl upřesněn, aby se zamezilo případným volným výkladům jejich významu.⁴⁰

Státy, které budou žádat o vstup do Unie, musí být připraveny na to, že tradiční představy o státní suverenitě doznaly významných změn, zvýšila se role nadstátních institucí a v zájmu prohlubování demokracie, rozšiřování práv občana, urychlování společenského pokroku a zajištění prosperity se omezuje volnost pro rozhodování institucí členských států.⁴¹

5. Reflexe problematiky ratifikace Maastrichtské dohody v Dánsku

Dánsko bylo první zemí, která se pokusila o schvalovací proces Maastrichtu, protože ale referendum konané v Dánsku 2. června 1992 odmítlo nepatrnou většinou (50,7 %) Smlouvu o Evropské unii ratifikovat, měla tato země referenda dvě. V případě Amsterdamské a Niceské dohody nezbudila už ratifikace zdaleka tolik emocí. Tento problém i následující vývoj jsem se snažil zachytit v českých periodících. Za zdroj informací jsem používal periodika, která byla alespoň trochu relevantní a objektivní k tomuto problému.

Lidové noviny uvádějí, že se Dánsko pravděpodobně zřekne určitých forem spolupráce v rámci ES, zakotvených v maastrichtské smlouvě. Toto předpokládá a určitým způsobem k tomu předurčuje kompromisní plán budoucího přístupu Dánského království k Maastrichtu.⁴²

Domnívám se, že z následujících článků je patrné, že Dánové viděli v Maastrichtské dohodě něco, co ve skutečnosti nepředstavovala. Autoři v nich poměrně vystihli dánský strach z neznáma. I když jsou Dánové velmi liberální a vstřícní vůči cizincům, zdál se jim pojem „evropanství“ zřejmě příliš „silnou kávou“. Bylo nutné pochopit, že Maastrichtské dohody byly pro chápání Evropské unie a již výše zmíněného „evropanství“, zcela zásadní. Dánové se, jakožto hrdí severané, těžko ztotožňovali se zavedením evropského občanství a potlačení národního uvědomění a národních idejí. Náš tisk ale uvádí na pravou míru, že Evropským

⁴⁰ PAVLÍK, P.: Trnitá cesta k Evropské monetární unii. Mezinárodní vztahy, 1992, č. 4, s. 76.

⁴¹ SOLDÁNOVÁ, J.: Maastrichtská smlouva. Praha 1992, s. 1 – 2.

⁴² Dánský projekt. Lidové noviny, 1992, č. 259, 4. listopadu 1992, s. 4.

společenstvím nejde o zničení národní hrdosti jednotlivých členů, ale o jejich vzájemnou spolupráci a hledání společných cílů. Evropská rada dokonce v reakci na dánské požadavky připojila k textu Smlouvy dva protokoly, v nichž bylo specifikováno dánské postavení uvnitř EU. V jednom z nich bylo upřesněno, že evropské občanství nenahrazuje občanství dánské.

Je zřejmé, že u Dánska byla situace právě taková proto, že ratifikace neprobíhala parlamentní cestou, ale veřejným referendem. Politikové dříve pochopili, co pro ně Smlouva o EU znamená a byli více ochotni „ustoupit“ ze svých idejí, než běžní občané. Pravda, těžko vysvětlovat řemeslníkům a zemědělcům na severu Dánska, že bez vzájemné spolupráce uvnitř ES to nebude nikdy fungovat. Tohle naštěstí politikové v Kodani už věděli.

Po negativním postoji Dánů k Maastrichtu a po masivní informační kampani bylo nakonec dosaženo dalšího referenda. Bylo jasné, že Dánové jsou ochotni za svoje zvláštní postavení v rámci Evropské unie zaplatit. Jeden z požadavků Dánů byl právně závazné uznání jejich dodatku ke Smlouvě o EU všemi zeměmi ES.⁴³

Dalším argumentem Dánů byla rovnoprávnost států uvnitř ES. Myslím si, že Dánové měli také strach z toho, že při další podobné ratifikaci by jejich hlas nemusel být brán vůbec na zřetel. Možná byl opravdu stálo za úvahu, jak by situace vypadala, kdyby evropský „obr“ jako Francie ve svém referendu odpověděl ne.

Ovšem tato situace nenastala a Dánové měli opravdu pozici nelehkou. Dokonce i Evropský parlament se vyslovil proti přepracování Maastrichtské smlouvy na základě dánských požadavků. Zejména Britové to vnímali jako příliš velký zásah do tohoto dokumentu a vnímali to jako nerealizovatelný ústupek. Ale ač by se mohlo zdát, že právě britská strana bude proti hledání kompromisu s Dány, byl to právě tento ostrovní stát, který se snažil najít společné řešení před summitem v Edinburghu.⁴⁴

Britský premiér, se snažil o kompromis v řešení problému s Dány. Ministři zahraničí obou zemí se dohodli na společném postupu, jak řešit tento problém. Návrh akceptuje dánské „ne“ společné měně a společné obraně, avšak je podmíněn tím, že v době svého předsednictví musí dánský ministr uvolnit při projednávání obranné problematiky předsednický post ministru jiné členské země.

⁴³ LYČKA, Z.: Na cestě k novému referendu. Lidové noviny, 1992, č. 266, 12. listopadu 1992, s. 5.

⁴⁴ Zklamání pro Dánsko. Lidové noviny, 1992, č. 273, 20. listopadu 1992, s. 4.

Za britskou stranu předložil v Kodani John Major britský kompromisní návrh, který byl vypracován tak, aby byl v plném souladu s maastrichtskou smlouvou. Díky této formě nebyla nutná ratifikace všemi zeměmi společenství, jen Dánskem.⁴⁵

Jak už jsem uvedl, tak se mi jevíly Lidové noviny jako nejkompexnější zdroj relevantních informací. Nechyběly postřehy o vnitropolitické situaci v Dánsku, ani horečné jednání ostatních „kolegů z ES“, zejména pak Velké Británie, o kompromisním řešení pro Dánsko.

Maastrichtská smlouva. Slovní spojení, které budí nejistotu a navozuje pocit nervozity u nejednoho evropského politika. Komplikace způsobené dánským odmítavým postojem byly i nejvíce reflektovány u nás. Zejména deník *Právo* zaznamenával jen ty nejproblematictější pasáže.

*„Místopředseda komise ES F. Andriessen chce, aby maastrichtská smlouva byla znovu prodiskutována, jestliže neexistuje žádná jiná možnost, jak udržet Dánsko v ES. Podle Andriessena je dánské "ne" proti maastrichtské smlouvě velmi závažné.“*⁴⁶

Jedním z vrcholných evropských politiků, kterým Maastricht způsoboval nemalé starosti byl Francois Mitterrand. Svým neustálým a cílevědomým prosazováním Maastrichtu a aktivitami vedoucími k omezení vlivu USA na starém kontinentě, se stavěl do relativně vratké pozice. Proto se nelze divit, že to byl právě on, kdo se snažil o ratifikaci Maastrichtu ve všech členských zemích. Vzhledem k politické situaci ve Francii, kde Mitterrandova opozice sílila nejen do počtu, ale i do kvality je na snaze říct, že neúspěch Smlouvy o EU by s sebou stáhl i francouzského prezidenta. Také nejen proto se obracel na anglického premiéra J. Majora, aby společně našly s Dány společnou cestu, která by je dovedla k vytouženému cíli.

Po setkání J. Majora a F. Mitterranda v Paříži bylo vyřčeno přání, zejména z úst francouzského prezidenta, aby byla maastrichtská smlouva o Evropské unii co nejdříve ratifikována. Vyslovili se pro budování společenství, které bude respektovat národní identitu a nebude zasahovat do oblastí, které spadají do kompetence členských států. Dánský premiér P. Schlüter ve středu prohlásil, že Dánsko v souvislosti s maastrichtskou dohodou potřebuje vyjasnit, co bude ponecháno národním parlamentům.⁴⁷

⁴⁵ LYČKA, Z.: Kompromisní návrh. Lidové noviny, 1992, č. 291, 11. prosince 1992, s. 4.

⁴⁶ Prosadí debatu o Maastrichtu?. Rudé Právo, 1992, 16.června 1992, s. 14.

⁴⁷ Major - Mitterrand. Rudé právo, 1992, 1. října 1992, s. 14.

Nejen Mitterrand se obával neúspěchu Maastrichtu, ale jisté obavy to vzbuzovalo i na dánské straně, i když tam zasloužené. Ty byly zveřejněny v tzv. Bílé knize. Bílá kniha v terminologii Evropské unie obsahuje oficiálně vypracované koncepční návrhy ohledně určitých politických oblastí.⁴⁸

Dánsko by mohlo opustit Evropské společenství a připojit se k Evropskému hospodářskému prostoru, bude-li maastrichtská smlouva o Evropské unii uplatněna pouze v 11 zemích Společenství. Tuto možnost obsahuje Bílá kniha, která byla v pátek zveřejněna v Kodani. Naznačuje osm možných řešení problému, který vznikl poté, co Dánsko těsnou většinou v referendu odmítlo maastrichtskou smlouvu.⁴⁹

Pokoušel jsem se hledat reflexe v různých zdrojích a řadit je k sobě, jak chronologicky, tak i žánrově. Dle mého názoru je zde dobře názorný rozdíl, mezi LN a Rudým právem, uvedenými výše a Reflexem, který následuje. Je patrná „nadlehčená“ forma textu a používání více expresivních výrazů. Ovšem lidé, kteří si Reflex kupují, přesně toto očekávají.

Dánové nedali parlamentu v referentu souhlas, aby mohla proběhnout ratifikace Maastrichtských dohod. Výsledek plebiscitu je noční můrou bruselských byrokratů. Neboť vše dopadlo neuvěřitelně těsně. Po přepočtu se zjistilo, že proti Maastrichtu bylo jen o 24 000 Dánů více než pro. Z Bruselu dokonce na adresu Dánů bylo řečeno: *„Nějakých 24 000 tvrdohlavých občanů malého státečku přece nebude stát v cestě milionům Evropanů!“* V oficiálních dokumentech se podobné podrážděnosti pochopitelně nezobrazily...⁵⁰

Politická scéna v Dánsku „Maastrichtskými ratifikačními peripetemiemi“ v každém případě utrpěla. Ale i přes problémy, které jimi byly způsobeny se vládním kruhům podařilo docílit druhého referenda, které dávalo Dánům šanci, dostat se zpět do Evropy. Tomuto druhému pokusu předcházela masivní kampaň, ve které bylo vytištěno obrovské množství informačního materiálu, aby se zabránilo problémům způsobeným nedostatečnou informovaností voličů.

Deník Rudé právo informoval, že datum druhého dánského referenda bylo stanoveno na měsíc květen. Občané Dánska rozhodnou svými hlasy o tom, zda budou, či nikoli setrvávat v Evropském společenství. V této problematice také hraje

⁴⁸ SCHRÖTTER, HANS-JÖRG: Aktuální slovník Evropské unie. Praha 2003, s. 19.

⁴⁹ Dánsko by mohlo opustit ES. Rudé právo, 1992, 10. října 1992, s. 23.

⁵⁰ „Ne“ z Kodaně. Reflex, 1993, č 1/2, s. 50.

velikou roli zvláštní statut, který byl Dánsku přisouzen ostatními zeměmi ES a díky kterému všichni členové doufají, že druhý dánský pokus bude kladný.⁵¹

Z článků v týdeníku Ekonom je patrné, že autoři vidí v konsolidované Evropě tu jedinou budoucnost. Dušan Provazník se zde zmiňuje, byť jen okrajově, o problematice Dánsko – Německých vztahů. Ty totiž nebyly zrovna nejvřelejší a Dánové se obávali rostoucí moci Německa.

Jen s těží si někdo dovedl představit, v jak hlubokou krizi uvrhne Evropské společenství právě referendum o Maastrichtu. Postoj Dánů a posléze i Francouzů se stal velkým problémem, který je nutno racionálně řešit. Jeden z hlavních důvodů neúspěchu smlouvy v Dánsku byly dánské obavy z nekontrolovatelného růstu moci Němců.⁵²

Ale i přes tyto všechny nesnáze dospěla diplomacie ke kladnému závěru. Dánové smlouvu ratifikovali. Bylo to doprovázeno obrovskou úlevou, nejen na straně Dánska, ale tento pocit je zcela pochopitelný. Kdyby další referendum dopadlo záporně pro Maastricht, byla by to pro ratifikační proceduru velká rána a možná by Brusel došel i k otázkám typu: „*Může být nadále Dánsko členem ES?*“⁵³

Atmosféra, která zavládla v Bruselu po oznámení výsledků druhého dánského referenda, by se dala nejlépe popsat slovem euforie. V Bruselu byl tento okamžik považován za jeden z nejvýznamnějších v Evropských společenstvích.⁵⁴

V žádném článku jsem nenašel zmínku o dalším potenciálním důvodu pro dánské „ne“. Dle mého názoru by jím mohlo být větší otevření hranic, menší kontrolovatelnost proudění zboží a cizinců do země. Dánsko vždy bylo a je jednou z nejbezpečnějších zemí Evropy, s nejmenší kriminalitou a velkým respektem ke státním bezpečnostním složkám. A právě toto by mohlo být otevřením hranic narušeno. Takže co když i toto je důvod k dánskému skepticizmu?

Opět zde pro porovnání uvedu dva zdroje zmiňující se o tomtéž. Úryvek první z *Mezinárodní politiky* působí komplexněji, autor v něm vidí nejen samotnou ratifikaci a problémy s ní spojené, ale jde dál, do hlubšího evropského kontextu.

Byla tu vážná hrozba, že obsáhlé smluvní dílo se bude muset vyjednávat znovu a s nejistým výsledkem, vzhledem ke složitostem v evropském hospodářském, sociálním a politickém vývoji posledního roku. Londýnští euroskeptici čekali na

⁵¹ Referendum o Maastrichtu 18. května. Rudé právo, 1993, 5. února 1993, s. 29.

⁵² PROVAZNÍK, D.: Znejistělá Evropa. Ekonom, 1992, č. 41, s. 57.

⁵³ Dánský problém. Rudé právo, 1993, 20. května, s. 11.

⁵⁴ PROVAZNÍK, D.: Maastricht čeká na nové impulzy. Ekonom, 1993, č. 24, s. 60.

výsledek dánského referenda v naději, že opakované NE Maastrichtskou smlouvu zadusí v kolébce a oni budou moci dát plný průchod svému antievropanství.⁵⁵

Naproti tomu *Respekt* se zabývá tou stejnou otázkou z menšího úhlu pohledu.

V celé Evropě byl s napětím očekáván výsledek dánského referenda o maastrichtské dohodě. „*Konečný výsledek zní 56,8 % hlasů pro a 43,2 % proti.*“ Na adresu výsledků referenda řekl Jacques Delors: „*Výsledek znamená závan svěžího vzduchu do Evropy, který Evropa tak potřebuje.*“⁵⁶

6. Vnímání Amsterdamské smlouvy českými periodiky

Existuje shoda o tom, že Evropská unie má všechny předpoklady, aby plnila úlohu hlavního faktoru stability a prosperity v Evropě, a vyrovnala se s novými výzvami. Jde zejména o další prohlubování integrace a rozšiřování Unie východním směrem a do střední Evropy. Ale i navzdory tomu, nebo snad právě proto nebyli do Amsterdamu přizváni zástupci vlád přidružených zemí ze střední a východní Evropy.⁵⁷

Nizozemsko jako předsednická země EU nepozve na červnový summit do Amsterdamu šéfy států a vlád přidružených zemí. „*Šéf nizozemské diplomacie Hans van Mierlo to vysvětlil tím, že jsou očekávána tvrdá vnitřní jednání o zásadních institucionálních reformách a o revizi maastrichtské smlouvy.*“⁵⁸

To však předpokládá významné změny v samotné Unii a zejména aby, byla zvýšena efektivnosti institucí Unie, byl vytvořen pružný systém, umožňující jak rozšiřování Unie, tak prohlubování integrace. Za těmito účely byly svolávány k přípravě reform EU mezivládní konference.⁵⁹

Od června 1995 se scházela reflexní skupina, na níž navázal v březnu 1996 start vlastní konference v Turínu. Koncem roku 1996 uzavřel summit v Dublinu méně kontroverzní kapitoly a v květnu 1997 pak neformální jednání Evropské rady v Noordwijku učinilo za účasti nového britského premiéra Tonyho Blaira rozhodující

⁵⁵ VESELÝ, J.: Dánští občané uspěli v opravné zkoušce Evropa. *Mezinárodní politika*, 1993, č. 6, s. 14 – 15.

⁵⁶ SMĚKALOVÁ, Z.: Dánský reparát – voliči napodruhé schválili Maastrichtskou dohodu. *Respekt*. 1993. č. 20, s. 17 – 18.

⁵⁷ HAD, M.: První pilíř Evropské unie. Praha 2000, s. 20

⁵⁸ VESELÝ, J.: Unie nepozve do Amsterdamu představitele uchazečských zemí. *Právo*, 1997, č. 71, 25. března 1997, s. 6.

⁵⁹ HAD, M.: c. d., s. 20.

krok k úspěšnému zakončení konference v Amsterdamu pod nizozemským předsednictvím.⁶⁰

Dále pak byla nutná výraznější podpora veřejnosti pro evropskou integraci. Tyto otázky byly předmětem jednání mezivládní konference v letech 1996 – 1997, která vyústila právě Amsterdamskou smlouvu pozměňující smlouvu o Evropské unii, Smlouvu o ES a další akty. Amsterdamská smlouva byla podepsána 2. října 1998 a vstoupila v platnost 1. května 1999 po ratifikaci všemi členskými zeměmi Unie.⁶¹

Tento významný summit evropských státníků byl doprovázen výraznými protesty a demonstracemi, nebo alternativními schůzkami protestujících.

Na plánovaný summit do nizozemské metropole se nechystaly jen vrcholní evropští politikové, novináři a velké množství úředníků. *„Do Amsterdamu se ale chystají kromě státníků i další Evropané: anarchisté, žertéři, prostitutky a různí demonstranti.“* Amsterdamské anarchisty publikovali dokonce na internetu pozvání na řadu aktivit, které mají probíhat během víkendu, včetně precizního harmonogramu...⁶²

Zmíněné problémy nebyly jedinými, které mezivládní setkání doprovázely. Ba dokonce by se dalo říci, že byly minoritními. Mnohem důležitější byl spor uvnitř Evropské unie o podmínkách zavedení společné evropské měny. Tento zastínil všechny ostatní otázky, s nimiž si Brusel lámal hlavu, zejména přípravu Amsterdamského summitu.

*„Rok chystaná smlouva o Evropské unii měla otevřít dveře pro integraci kontinentu v 21. století a zejména pro přijetí nových členů. Stále je však v dokumentu spousta nedodělků, jejichž odstranění je stále v nedohlednu, neboť unii až příliš zaměstnává spor o budoucnost jednotné měny.“*⁶³

Amsterdamská smlouva se liší od dřívějších revizí ústavního práva především úspěšným pokusem konsolidovat veškerý smluvní rámec. Projevuje se to zejména kompletním přečíslováním Smlouvy o ES, která se po revizi provedené v Maastrichtu stala špatně srozumitelným textem. Úprava rovněž zasáhla Smlouvu o EU, kterou Amsterdamská smlouva převedla do číslované podoby.⁶⁴

Měsíčník Mezinárodní politika reflektoval tuto skutečnost těmito slovy: *„Ze všeho nejdůležitější na Amsterdamu bylo patrně to, že Evropská rada uvítala náčrt*

⁶⁰ VESELÝ, J.: EU čeká rozhodující summit. Právo, 1997, č. 138, 14. června 1997, s. 6.

⁶¹ HAD, M.: c. d., s. 21 – 22.

⁶² ZAVADIL, P.: Amsterdam se stane svobodnou sexuální zónou. Lidové noviny, 1997, č. 138, 14. června 1997, s. 6.

⁶³ Unie zatím pluje do budoucnosti s dřevou lodí. MF Dnes, 1997, č. 137, 13. června 1997, s. 8.

⁶⁴ PITROVÁ, M.: Institucionální struktura Evropské unie. Brno 1999, s. 88.

*revize Smluv, předložený předsedající zemí. Je nanejvýš potřebné provést změny Smluv, které zajistí, že Unie bude lépe reagovat na problémy občanů.*⁶⁵

Tyto změny však představují jen část celé série kroků, vedoucích ke zjednodušení a k zpřehlednění primárního práva Evropské unie.

Tento zásadní dokument se také zabývá dosti významně otázkou nezaměstnanosti. Podle kapitoly, která byla do Smlouvy nově zařazena, je cílem Unie nadále snížení nezaměstnanosti, avšak nepočítá se s harmonizací pracovních předpisů a podobných regulí mezi členskými státy. Většinovým rozhodnutím může EU podněcovat zahájení velkých veřejných staveb k vytváření pracovních míst, ale jejich financování je pak záležitostí národních států.

Podle deníku právo je problematika nezaměstnanosti, respektive její potírání v textu rezoluce k Paktu stability, na níž se v Amsterdamu shodli ministři financí zemí EU, označena za nejvyšší prioritu Unie s tím, že hospodářská politika členských zemí bude lépe koordinována.⁶⁶

Dále pak byla nově v Amsterdamské smlouvě zakotvena možnost sankcí Evropské unie vůči členským státům, které se proviní proti zásadám ve smlouvě citovaným. Možnost vyloučení členských států z Evropské unie v případě porušení demokratických pravidel smlouva neobsahuje, ale Rada Unie může kvalifikovanou většinou hlasů rozhodnout o přerušení práv dotyčných členských států.

*„Amsterdamská smlouva EU umožňuje pozastavit hlasovací právo členskému státu, který soustavně porušuje základní svobody svých občanů...“*⁶⁷

Dalším důležitým momentem ve smlouvě je výslovné konstatování, že EU a národní stát nestojí navzájem v protikladu, nýbrž se doplňují v řešení daných úkolů.⁶⁸ Je v zájmu evropského integračního procesu, aby nevznikal dojem, že by v Evropské unii mohly „zaniknout národy“. Národy zůstanou zachovány jako výraz evropské rozmanitosti a mnohotvárnosti, i jako charakteristické společenské identifikace.⁶⁹

Za hlavní přínos Amsterdamské smlouvy lze považovat posílení úlohy Evropského parlamentu. Byly rozšířeny jeho spolurozhodovací pravomoci a zjednodušeny rozhodovací procedury. Postoj veřejnosti k Unii je jednou z klíčových

⁶⁵ HAAR, J.T.: Evropská unie v čase mezivládní konference. Mezinárodní politika, 1997, č. 2, s. 13.

⁶⁶ VESELÝ, J.: Rezoluce Unie označí potírání nezaměstnanosti za superprioritu. Právo, 1997, č. 140, 17. června 1997, s. 7.

⁶⁷ Unie se pohnula váhavě z místa. MF Dnes, 1997, č. 142, 19. června 1997, s. 6.

⁶⁸ Toto byl zásadní problém u ratifikace Smlouvy o EU, kde Dánové nebyli zpočátku dostatečně seznámeni s problematikou „evropanství“ a viděli v tomto útok na jejich státní suverenitu.

⁶⁹ PÖTTERING, HANS-GERT, KÜNHARDT, L.: Kontinent Evropa. Praha 2000, s. 151.

otázek, která ovlivňuje další vývoj evropské integrace. Proto ji mezivládní konference 1996 – 1997 věnovala velkou pozornost. Snaha přiblížit Unii občanům je patrná ze všech kapitol Amsterdamské smlouvy.

Amsterdamská smlouva posiluje řadu dalších politik, které mají vliv na pozitivní vztah veřejnosti k Unii, ať již jde o podporu vysoké úrovně zaměstnanosti, rozšíření dohody o sociální politice, zvýšení ochrany životního prostředí, zvýšení ochrany lidského zdraví, zajištění ochrany spotřebitelů, respektování a podporu rozdílnosti kultur, boj proti podvodům, uznání role služeb obecného zájmu a systém veřejného vysílání v členských zemích.⁷⁰

Při zpětném hodnocení vypadá ale výsledek smlouvy dosti problematicky a cesta k němu byla přinejmenším komplikovaná. Státy Evropské unie nedokázaly udělat zásadní krok k vytvoření skutečně jednotného a akceschopného uskupení, které by mohlo konkurovat hlavně USA a Japonsku.

„Jde spíše o neúspěch,“ prohlásil belgický premiér.⁷¹

Tento zásadní dokument, který měl za cíl výrazně reformovat EU byl podmínkou pro přijetí nových členů v roce 2000. Práce na smlouvě ovšem uvízla na těch bodech, které omezovaly individuální roli jednotlivých států.

„Moc daleko jsme se nedostali.“ Uvedl dánský ministr zahraničí v průběhu debaty o nové smlouvě. Tony Blair údajně řekl, že: „Evropa neprokázala, že je schopna provádět společnou zahraniční politiku, natož pak společnou obrannou politiku.“⁷²

Amsterdamská smlouva vytvořila potřebný legislativní a programový rámec, pro další rozvoj evropských integračních snah, do kterých měly být zahrnuty též země střední a východní Evropy.⁷³

7. Pohled na Niceskou smlouvu českými periodiky

Smlouva z Nice (oficiální název Niceská smlouva) je smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii (Maastrichtská smlouva), Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty. Hlavním cílem Smlouvy z Nice podepsané

⁷⁰ HAD, M.: c. d., s. 21 – 22.

⁷¹ Politici hodnotí Amsterdam. Lidové noviny, 1997, č. 143, 20. června 1997, s. 7.

⁷² MOCEK, M.: Summit EU dosáhl jen části cílů. Právo, 1997, č. 141, 18. června 1997, s. 1.

⁷³ HAD, M.: Druhý a třetí pilíř Evropské unie. Praha 2001, s. 21 – 22.

ministry zahraničních věcí zemí EU 26. února 2001 je institucionální reforma, nicméně i přes to obsahuje změny týkající se jednotlivých politik.⁷⁴ Ovšem ještě před začátkem summitu bylo v nejvyšších politických kruzích EU cítit napětí a nervozita. Již tradičně Francie a Německo se vyjadřovaly s mírným optimismem, ale ostatní členové neskrývali pesimismus z nadcházejícího setkání.

Tento fakt vystihli i novináři v deníku MF Dnes, když psali o velmi rezervovaném přístupu čelních představitelů zemí Evropské unie, kteří nebyly přesvědčeni o kladném výsledku summitu. Ten měl přitom EU připravit na rozšíření o další státy.⁷⁵

Schůzku nejvyšších představitelů států Evropské unie v Nice předcházelo neformální setkání hlav států v Biarritzu v září 2000. Tato „minikonference“ měla za úkol připravit půdu pro následné jednání v Nice a hlavně projednat jednotlivé názory na vnitřní reformu Unie. Ovšem jak už se stalo nemilou tradicí, i toto setkání bylo doprovázeno neochotou najít konsensuální řešení.⁷⁶

Francie, která v druhém pololetí roku 2000 předsedala EU, doufala, že se do výročního summitu EU v Nice na začátku prosince podaří překlenout názorové rozdíly a přijmout novou smlouvu o EU.⁷⁷

Je nesporným faktem, že Amsterdamská smlouva zanechala většinu problémů týkajících se institucionální reformy nevyřešenu. I komisí byl považován za zklamání a byl kritizován. Rovněž žádající země byly s výsledkem z Amsterdamu zklamány, poněvadž se obávaly, že odložení dohody o reformě institucí EU může oddálit její rozšíření. Proto byl svolán summit Evropské rady, který se mimo jiné zabýval procesem rozšiřování EU a jejími institucionálními reformami. Výsledkem jednání bylo svolání konference, jež bude zaměřena výhradně na institucionální otázky. Mezivládní konference byla zahájena 14. února 2000 a uzavřena byla na summitu v Nice 7.-11. prosince 2000.⁷⁸

Nejvyšší představitelé Evropské unie přece jen dali na summitu v Nice kandidátským zemím alespoň nějaký příslib termínu jejich vstupu, první nováčci by mohli být přijati do EU počátkem roku 2004.⁷⁹

⁷⁴ FIALA, P., PITROVÁ, M.: c. d., s. 215.

⁷⁵ Odstartoval „beznadějný“ summit EU. MF Dnes, 2000, 7. prosince 2000, č. 284, s. 7.

⁷⁶ GERBET, P.: c. d., s. 98.

⁷⁷ PROVAZNÍK, D.: Reforma EU má zpoždění. Ekonom, 2000, č. 42, s. 23.

⁷⁸ FIALA, P., PITROVÁ, M.: Evropská unie, s. 163.

⁷⁹ ZAVADIL, P.: EU doufá v rozšíření v roce 2004. Lidové noviny, 2000, 9. prosinec 2000, č. 286, s. 9.

Hlavním obsahem smlouvy, která zachovává členění Amsterdamské smlouvy včetně připojených protokolů, jsou ustanovení revidující pravomoci a složení evropských orgánů a také vzájemná podmíněnost procesů rozšiřování EU a jejího institucionálního přerodu. Vztah mezi procesem institucionální reformy existuje již od počátku devadesátých let, kdy bylo zřejmé, že tento proces musí být spojen s reformou institucí. Nejdůležitější otázkou stále je, jak rozšířit EU a zároveň zachovat její operační efektivitu.⁸⁰

Dvanáct kandidátských zemí, které v současnosti vyjednávají své přistoupení k Evropské unii, nebylo formálními účastníky loňské mezivládní konference EU (Nice 2000) o institucionální reformě, ale přesto měl na ně její výsledek značný vliv.⁸¹

Smlouva z Nice řeší především kvantitativní aspekt rozšíření EU přerozdělením vlivu členských států v základním institucionálním trojúhelníku Rady, Komise a Evropského parlamentu. Velikost Komise byla omezena na 27 členů. Zmenšení velikosti Komise kompenzované zvýšením podílu velkých členských zemí jak v Radě, tak i na půdě Evropského parlamentu, je definitivním odstraněním institucionálního omezení pro vstup všech dvanácti kandidátských zemí. I počet poslanců v parlamentu se změnil ze 700 osob, stanovených Amsterdamskou smlouvou, na 732 mandátů. Klíčem k určení velikosti vlivu jednotlivých států byl počet obyvatel. Rozložení hlasů v Radě, ale také křesel v Evropském parlamentu se v tomto ohledu stalo velice kontroverzní otázkou. Především u některých kandidátských zemí (včetně České republiky) je upozorňováno na nedostatečné zohlednění velikosti a počtu obyvatel.⁸²

Dohoda dosažená v Nice byla kandidátskými zeměmi přijata pozitivně. Hlavním přáním kandidátů bylo úspěšné uzavření konference tak, aby nebyl zpomalen proces rozšiřování. V tomto ohledu byly požadavky kandidátských zemí uspokojeny.

Z francouzské Nice přišla pro kandidátské země příznivá zpráva. „*Unie na nejvyšší úrovni naznačila ochotu otevřít své brány novým členům nejpozději v lednu 2004, možná i dříve.*“ Kandidátské země první vlny, do níž patří i Česko, si jako cíl

⁸⁰ FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno 2003, s. 163.

⁸¹ BAUN, MICHAEL J., MAREK, D.: Kandidátské země a institucionální reforma Evropské unie. *Mezinárodní vztahy*, 2001, č. 3, s. 5.

⁸² FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Rozšiřování ES/EU*, s. 215.

vstupu sice stanovily 1. leden 2003, nicméně podle kuloárních informací by vstup o rok později braly bez váhání.⁸³

Smlouva z Nice je často představována jako reakce Evropské unie na požadavky kandidátských zemí s ohledem na budoucí rozšíření. Tato reforma však obsahuje i změny, které jsou výrazem potřeby zasáhnout do institucionálního schématu Společenství. Jejím hlavním cílem má být zvýšení operativnosti a transparentnosti rozhodovacího procesu EU. Tyto změny by měly zajistit lepší kontrolu a legitimitu přijímaných rozhodnutí.⁸⁴

Autor článku v MF Dnes, Michal Mocek píše o tom, že Evropský summit v Nice se dohodl na reformě evropských institucí. Dále je nutné zmínit, že malí členové po velmi vzrušeném jednání zabránili tomu, aby reforma oslabila jejich pozice. Reforma jen potvrzuje, že malé státy se neprosadí jednotlivě, ale například český návrh podpořený visegrádkou čtyřkou už by měl mít větší možnosti na úspěch.⁸⁵

Z pohledu našeho malého státu ve střední Evropě šlo úspěšný summit, který nám zajistil v podstatě jisté datum přijetí a alespoň jistou legitimitu při rozhodování v Unii. Na závěr bych zde ale ocitoval pohledy některých evropských státníků na toto rozporuplné setkání:

„Řekněme, že summit byl úspěšný, protože to říkáme vždycky.“

švédský premiér.

„Spousta delegací napovídá spoustu věcí, než dojdeme k nějakému výsledku.“

mluvčí Evropské komise.

„Délka výsledného dokumentu je přímo úměrná délce jednání.“

mluvčí německé delegace.

„Kde jste dosáhli pokroků?“ „Tady v Nice.“ „No a při čem?“ „Při jednání summitu.“

„Ale v čem?“ „Ve všech bodech.“

německý ministr zahraničí.

⁸³ Unie naznačila rozšíření o nováčky do roku 2004. Právo, 2000, 5. – 10. prosince, č. 286, s. 7.

⁸⁴ FIALA, P., PITROVÁ, M.: Evropská unie, s. 686.

⁸⁵ MOCEK, M.: EU se shodla na reformě. MF Dnes, 2000, 12. prosince 2000, č. 288, s. 10.

Závěr

Rok 1992 měl být zřejmě podle vrcholných evropských politiků rokem ratifikace maastrichtských dohod o Evropské unii. Jak ale historie ukázala, nebylo tomu tak. Spíše naopak, viděla v neschválení dohod, nebo v jejich komplikovaném a narušovaném projednávání problém a stagnaci v úspěšném evropském vývoji. Místo toho tedy vstoupil do evropských dějin jako rok vážné krize evropské myšlenky. Když se k tomu přidá krize EMS⁸⁶, jednání ES se Spojenými státy o exportu zemědělských plodin v rámci GATT⁸⁷, v níž Společenství zrovna nepůsobilo jako soudržný a kompaktní celek, a v neposlední řadě neschopnost adekvátních reakcí politiky ES na krizi v bývalé Jugoslávii, není se čemu divit, když na mnohé působí jako úpadek a ne jako výstavba Evropské unie.

Ratifikace maastrichtských dohod v roce 1992, průběh dalších významných summitů v rámci EU v letech 1997 a na přelomu tisíciletí a obecně pak vývoj Evropské unie ve druhé polovině devadesátých let ukázaly, že postup k jednotné Evropě bude pomalejší, než se původně předpokládalo. Evropané jsou spjatí se svými národními identitami mnohem více, než jejich političtí představitelé očekávali. Pro státy ve střední Evropě to nemuselo být negativní stanovisko, protože pokud by zůstala Evropa volným seskupením zemí, které spolu navzájem spolupracují, bylo by mnohem snazší se k nim připojit, než kdyby se stala těsně vnitřně provázanou strukturou. Pokud ale budeme vycházet z našich periodik, tak ta tuto problematiku neprezentovala tímto způsobem. Spíše naopak, viděla v neschválení dohod, nebo v jejich komplikovaném a narušovaném projednávání problém a stagnaci v úspěšném evropském vývoji. Například schvalování Maastrichtské smlouvy ve

⁸⁶ Evropský měnový systém - systém založený za účelem vytvoření spolehlivého mechanismu směnných kursů měn členských států k podpoře jejich vzájemných obchodních vztahů a prohloubení integračního procesu. Základem jsou mechanismus směnných kursů, Evropská měnová jednotka, úvěrový mechanismus pro pomoc slabším měnám a Evropský fond měnové spolupráce.

⁸⁷ GATT (General Agreement on Tariffs and Trade – všeobecná dohoda na clech a obchodu) je mnohostranná dohoda obsahující pravidla pro řízení obchodu a pro fórum, Světovou obchodní organizaci (WTO), k jednání o obchodních záležitostech a řešení obchodních sporů mezi členy. GATT je významná jak pro podnikatele, tak i pro spotřebitele, neboť její pravidla a postupy vytvářejí rámec pro mezinárodní obchod a obchodní politiku. Ta má reálný dopad na výběr zboží dostupného spotřebitelům a jeho cenu.

Všeobecná dohoda o clech a obchodu byla původně založena v rámci Bretton Woodské konference jako součást většího plánu na obnovení hospodářství po 2. světové válce. Hlavním důvodem vzniku bylo snížení překážek v mezinárodním obchodu. Toho bylo dosaženo množstvím různých dohod o snížení celních bariér, kvantitativních omezení obchodu a dotací. GATT je tedy dohoda, nikoliv organizace. Původně byla zamýšlena jako plnohodnotná mezinárodní organizace jako např. Světová banka, která se měla jmenovat Mezinárodní obchodní organizace. Nicméně tato smlouva nebyla nikdy ratifikována, takže GATT zůstal pouze dohodou. GATT byl od 1. ledna 1995 nahrazen Světovou obchodní organizací (World Trade Organization – WTO).

dvanácti členských zemích Evropských společenství ukázalo, že jen menší část obyvatel věděla, co dohoda obsahuje. V otázce dalších dvou reflektovaných summitů, nebyl jejich průběh zdaleka také bez komplikací, alespoň tak to mohlo působit na čtenáře českého tisku, který veřejnost informoval. Za hranicemi ES je tato situace ještě horší, ale i tak jsem se snažil z našeho periodického tisku vyjít a udělat základní obraz o této skutečnosti tak, jak jej mohl vnímat čtenář v našem státě od počátku let devadesátých do prvního roku 21. století.

Pokud jde o zhodnocení funkce našeho tisku v otázce informovanosti o těchto skutečnostech, jevila se mi schopnost informovat obyvatelstvo dostačující. V případě Maastrichtu nutno podotknout, že naše periodika se zabývala zejména problémem, který pro nás v tu dobu byl primární, a to sice rozdělení republiky na Česko a Slovensko, nebo naše jednání o vstupu do EU. Dále také absentovaly zmínky o asociačních dohodách, které byly pro naši republiku velmi důležité, respektive, pro její další vývoj ve Společenství. V období konání konference v Amsterdamu se ve Velké Británii konaly volby, kde byl zvolen Tony Blair ministerským předsedou, což naše periodika reflektovala mnohem více, než dění v EU, které se domnívám, bylo pro nás mnohem důležitější. V posledním případě, tedy v letech 2000 – 2001 byla veřejnost přesycena informacemi o volbě amerického prezidenta a Niceská smlouva nebyla v kontrastu s touto událostí zmiňována v odpovídající míře. Takže dění v EU bylo odsunuto na druhou kolej. Vycházel jsem hlavně z periodik pro laickou veřejnost, kde je akceptovatelná ne zcela podrobná analýza těchto celoevropských záležitostí. O to více jsem byl ale překvapen, mnohdy až vyčerpávajícími, informacemi o zvolení právě Tonyho Blaira, nebo o prezidentských volbách v USA.

U našich žurnalistů je patrný vliv doby, ve které tvořili většinu života, nebo naopak jejich publicistická nevyzrálost. Tímto tvrzením v žádném případě nechci, byť jen minimálně, znevažovat, nebo snižovat schopnosti našich novinářů. Asociační dohody, dopad Maastrichtu, nebo význam Amsterdamské a Niceské smlouvy pro naši zemi byly nesporně v důsledku velmi závažné, ale nebylo to tak reflektováno. Snad v případě posledně jmenovaného dokumentu se naše periodika věnovala problematice konference poněkud podrobněji a více zohledňovala důsledky pro náš stát. Pokud se dnes píše o EU v našem tisku, jsou tyto zprávy na stejné úrovni, jako dění u nás. Samozřejmě, dnes jsme členy a v letech 1992, 1997 a 2001 jsme nebyli, ale prezentovat tyto skutečnosti jen tak okrajově, nebylo dle mého názoru adekvátní.

V některých případech je patrné, že články jsou jen přejímány ze západních deníků. Alespoň v případě Maastrichtu je to viditelnější. Je to pozorovatelné i ve schopnosti, nebo spíše neschopnosti, odborně posuzovat danou problematiku, v kritičnosti, chcete-li. Komunistický režim u nás nemohl, a co je důležitější, nechtěl, „vychovat“ odborníky, kteří by na toto téma mohli vést dalekosáhlé a sofistikované diskuze. Při zkoumání našeho tisku jsem postrádal právě výše zmiňované diskuze, nebo úvahy, šlo převážně jen o reprodukování faktografických údajů. V této souvislosti jsem se snažil hledat v tisku známky vývoje v práci publicistů. Na otázku, jestli v naší žurnalistice došlo k nějakému posunu, či nikoli, jsem dospěl k odpovědi, že došlo. Ale moje odpověď je očekávatelná a racionálně odůvodnitelná. Bylo by alarmující, kdybychom se v roce 2001 dočetli informace stejné kvality jako v roce 1992. V případě Nice už jsme si plně uvědomovali, jaký má pro nás tento dokument význam a co nám jeho ratifikace potvrdí. Pokoušel jsem se hledat různé konotace s výše uvedenými dokumenty tisku v době našeho vstupu do EU. Vždy šlo ale jen o zmínku na dva řádky, že v letech 1993, 1997, respektive 2001 vstoupily v platnost jednotlivé smlouvy.

Také jsem postrádal spojitost mezi děním v Evropě, nebo konkrétněji Maastrichtskými dohodami a naší politickou scénou. Tento fakt byl napraven až při popisu Niceského jednání, protože toto se naši země bezprostředně dotýkalo a tomu odpovídala i prezentace problematiky. Dnes je úplnou samozřejmostí, že na jakoukoli větší událost je nahlíženo ve vztahu s našimi politickými stranami. Jak která strana daný problém vnímá, jak ho prezentuje voličům. V roce 1992 tomu tak nebylo. Stejně tak i v roce 1997 a v letech 2000 – 2001 šlo spíše o prezentaci postojů našeho státu jako celku a Evropské unie, nikoli jednotlivých politických klubů. Toto nelze přisuzovat samozřejmě jen našemu tisku, naše politická kultura nebyla tehdy na takové úrovni, aby ve svých programech reflektovala tyto záležitosti. Tisk to prezentoval jako fakt, který se týká Československa, respektive České republiky, jako celku, nikoli jednotlivých politických uskupení uvnitř státu. V tomto je dobře viditelný vývoj, kterým naši politikové a žurnalisté prošli, dění v Evropě není prezentováno jako něco kolem nás, ale součást fungování našeho státu.

Tato práce se zabývá hlavně způsobem podání informací o třech výše zmiňovaných smlouvách a dále pak referendem v Dánsku, v případě Maastrichtské smlouvy, které bylo samozřejmě nutné k ratifikování, ale zároveň velmi komplikované. O tomto píše tisk jen z jednoho úhlu pohledu. Autoři článků berou

Smlouvu o EU jako samozřejmost, jako něco, o čem by se v podstatě nemuselo ani diskutovat a mělo se to rovnou schválit. Je zde kladen velmi minimální důraz na specifika jednotlivých zemí, na jejich požadavky. Například v případě Dánska. Zde je patrné, že Dánové jsou prezentováni v našem tisku, jako rebelující národ, který brání v rozvoji společné Evropy. Snad jen postoj redaktorů Respektu je poněkud smířlivější k dánským specifikům.

Periodika nereferují o problémech ve všech členských zemích. Omezují se pouze na země, které mají v EU majoritní pozici, nebo na ty, ve kterých bylo referendum, nebo parlamentní schvalování provázeno „problémy“. Právě proto jsem zde vyzvedl úlohu Dánska. Zcela záměrně jsem v tomto případě použil slovo „majoritní“, i když v rámci ES by všechny země měly mít stejnou pozici. Náš tisk poukazuje na to, že právě v případě dánské ratifikace tomu tak nebylo.

Nyní, kdy se v EU řeší Evropská ústava, přijetí/nepřijetí Turecka, se dá očekávat, že hledání kompromisu povede k reformě, snad i k reformě, která se co do rozsahu a závažnosti, bude blížit Maastrichtu, Amsterdamu, nebo Nice. Jistě bude velmi zajímavé sledovat, jak tuto skutečnost uchopí naši novináři. Jestli budeme svědky prezentace problému jako něčeho, co se děje za našimi hranicemi a do čeho nemůžeme příliš zasahovat, nebo jestli se i náš tisk postaví vedle renomovaných evropských periodik ve smyslu kvality a množství poskytovaných informací. Celá tato problematika se stejně tak bude odrážet na naší politické scéně. Již dnes vede a jistě i povede k polarizaci mezi stranickými kluby v otázce postavení ČR v EU a váhy jejího hlasu.

Seznam periodik, dokumentů a literatury

Dobový periodický tisk

Ekonom, 1991 – 1993, 1997, 2000, 2001.

Hospodářské noviny, 1991 – 1993, 1997, 2000, 2001.

Lidové noviny, 1991 – 1993, 1997, 2000, 2001.

Mezinárodní politika, 1992 – 1993, 1997, 2000, 2001.

Mezinárodní vztahy, 1991 – 1993, 1997, 2000, 2001.

MF Dnes, 1991 – 1993, 1997, 2000, 2001

Právo, 1997, 2000, 2001.

Rudé Právo, 1991 – 1993

Reflex, 1992 – 1993, 1997, 2000, 2001.

Respekt, 1992 – 1993, 1997, 2000, 2001

Právní akty a dokumenty

Smlouva o Evropské unii sjednaná v Maastrichtu 7. února 1992. (<http://www.mfcr.cz>)

Amsterodamská smlouva z 2. října 1997. (<http://www.psp.cz>)

Niceská smlouva z 26. února 2001. (<http://www.euroskop.cz/>)

Literatura

BOOKER, CH., NORTH, R.: *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti*. Praha 2006.

BUSCK, S., HENNING, P.(eds.): *Dějiny Dánska*. Praha 2007.

COUDENHOVE-KALERGI, R. N.: *Panevropa*. Praha 1993.

ČEJKA, M., MOŘKOVSKÁ, L.: *Česká republika a Evropská unie*. Brno 2002.

ČERNOCH, P.: *Cesta do EU – východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990 – 2004*. Praha 2003.

FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno 2003.

FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Rozšiřování ES/EU*. Brno 2003.

GERBET, P.: *Budování Evropy*. Praha 2004.

Glosář – Instituce, politiky a rozšiřování Evropské unie. Praha 2001.

- GONĚC, V.: *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“. Dějiny rozšiřování Evropských společenství/Evropské unie*. Brno 2002.
- HAD, M.: *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha 2001.
- HAD, M.: *První pilíř Evropské unie*. Praha 2000.
- HÝBNEROVÁ, S.: *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha 1997.
- JANKŮ, M.: *Evropská unie – právní systém*. Praha 2002.
- MIKEŠTÍK, A., VOŠAHLÍK, J.: *Malá encyklopedie Evropské unie*. Praha 1997.
- PAJAS, P., ROSSITER, T.: *O Evropské unii*. Praha 2000.
- PANFIL, T.: *Evropská unie*. Havlíčkův Brod 2003.
- PITROVÁ, M.: *Institucionální struktura Evropské unie*. Brno 1999.
- PLECHANOVOVÁ, B.: *Institucionální vývoj EU od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*. Praha 2004.
- PÖTTERING, HANS-GERT, KÜNHARDT, L.: *Kontinent Evropa*. Praha 2000.
- SCHRÖTTER, HANS-JÖRG: *Aktuální slovník Evropské unie*. Praha 2003.
- SOLDÁNOVÁ, J.: *Maastrichtská smlouva*. Praha 1992.
- TÍKAL, S.: *Evropa 92*. Praha 1992.
- TOMÁŠEK, M.: *Statě o Evropské unii*. Praha 1994.
- VANTHOOR, F. V. W.: *A chronological history of the European union*. Cheltenham 1999.
- VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*. Plzeň 2007.
- WILSON, K., DUSSEN, J.: *The history of the idea of Europe*. London 1995.
- ZAHRADNÍK, P.: *Vstup do Evropské unie – přínosy a náklady konvergence*. Praha 2003.